

בתרי תורה

הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זי"ע"א

רבי יצחק ב"ר יצחק גברא זלה"ה
אב"ד סוד - כ"א תמוז תש"י
רבי עזרא ב"ר שלום אלקיימי זלה"ה
מרבני אכמת בני מנצור - כ"ב תמוז תע"ר
רבי עובדיה ב"ר משה הלוי זלה"ה
רבה של קרית עקרון - כ"ב תמוז תשמ"ב
רבי שלום ב"ר יחיאל יצחק הלוי זלה"ה
מחבר שו"ת דברי חכמים - כ"ו תמוז תשל"ג
רבי יחיאל ב"ר יעקב צאלח זלה"ה
בעל מקור חיים ותורת חכם - כ"ז תמוז תרי"ז
רבי יוסף ב"ר יעיש גימאני זלה"ה
מרבני זבדיאל - כ"ז תמוז תשמ"מ

ל"ג מרן ראש הדייבה האגון רבי ירחמיאל גרשון בן האגון רבי צבי יהודה ארלשטיין זלה"ה. מרן האגון הגדול רבי שלום ענאר זלה"ה - ט"ו אב תשפ"ג. זקנו רבי יחיאל ב"ר אהרן מורחיו הלוי זצ"ל - כ"ו תמוז תש"ד. ר' עזרא ב"ר יעקב שרעבי זצ"ל - ל' סיון תשפ"ג. דודי הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל. הרב אלעזר עוזרי זצ"ל בן יבלחט"א רבי אברהם, ר' זכריה ב"ר יוסף גהסי זצ"ל. ר' ישראל ב"ר יהודה חבני זצ"ל. הבה"ח נפתלי צבי יעיש זצ"ל בן יבלחט"א רבי יגיל. ומרת יהודית ב"ר יוסף שרעבי ע"ה. ולזכות הרבנים הגאונים הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א, הרב יעקב ב"ר משה שליט"א. הרב רפאל אריה בן יחיאל שליט"א, הרב ששון בן מרדכי שליט"א, הרב אלעזר ב"ר אהרן שליט"א, הרב יצחק בן אסתר שליט"א, מרת צביה ב"ר יוסף תחי, מרת מיכל ברכה ב"ר שלום תחי' הגערה שרה בת שלומית תחי'. לרפ"ש במהרה בתחש"ו, והצלחת והצלחת אח"כ, הנחנים בצרה ובשיבה באה"ק ובשאר גלויותיהם, והשם ירחם, עמו ינחם, על יד נחמם, אכ"ר.

כתר של א"ש

כתר ההלכה | הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיאל ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נב"ע כ"ז אלול התש"פ

בירור מנהגו להימנע מקניית בגדים בימים אלו ולעניין הזמנת בגד דרך הטלפון

[א] כבר כתבנו בעבר, וכן התפרסם לאחרונה [ע"י בית ההוראה 'המאורות'] על מנהג אבותינו שנמנעו מן החדשים מ"ו בתמוז, ומקור הדברים הוא מלשון השת"ז (סי' תקנ"א סק"ג), ואף שדבריו שם נסובים על לבישת בגדים חדשים, והיה מקום להבין כי הקנייה והתפירה אינה מכלל המנהג וכן ראיתי שיש שכתבו. מ"מ האמת תורה דרכה לא כן, כי כל מי שיברר אצל זקני עדתנו, יראה כי בימי בין המצרים לא התעסקו עם קניית בדים או תפירתם כלל, וכן אמר לי עתה הגרא"ח כהן שליט"א כי שאל את אמו תחי' ואמרה לו שלא התעסקו כלל עם החדשים, ואף לא חתכו את הבדים לצורך לבישה לאחר תשעה באב וממילא נלמד לקניית בגדים חדשים וזכמו שלמדו הפוסקים דין קניית בגדים חדשים מתפירתם כמובא בטוש"ע שם ס"ז. וזהו שכתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א בספריו על מנהג זה שאין קונים כלים ובגדים חדשים שהוא ידוע ומפורסם, כי כך שמע עוד לפני שנים רבות מהרבה זקני ת"ח מעדתינו, וכן מנשים צדקניות בדור הקודם, ומכולם הבין כי רוח הדברים שלא התעסקו בשום עניין שקשור לתיקון הבגדים וקנייתם. והטעם בכל זה מפני השמחה שיש בדבר ולכן נראה לי כי יש להימנע גם מהזמנת בגדים וכלים דרך הטלפון שאף בזה יש שמחה, וזולתי אם יהיה הפסד או מניעת רווח בהימנעות זו, כגון אם יש מבצעים בעונה הזו, וכמו שכבר כתבו הפוסקים. וממילא יש ללמוד, כי מה שכתוב בלשון השת"ז 'נמנעים מן החדשים' בא להורות על המניעה הכללית ולא רק על הלבישה.

האוכל בתוך הסעודה פת הבאה בכיסנין

[ב] נשאלתי, על מה שרגילים בהרבה בתי כנסיות שבסוים הצום מביאים מיני מזונות אחר תפילת ערבית, אלא שהיה מי שחשש שמחמת הרעב שבסוים הצום ירבה באכילת המזונות עד כדי שיעור קביעות סעודה. משום כך הוא נוהג להביא מביתו מעט פת, נוטל ידיו ומברך על הפת וממשיך באכילת מרובה של עוגות. ושואל למעשה האם הוא צריך לברך על העוגות בורא מיני מזונות. תשובה: התשובה לשאלה זו נמצאת בשו"ע (סי' קס"ח ס"ח) על אותן לחמניות שברכתן בורא מיני מזונות, שאם אוכל בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונים ברכת מזונות לפנייהם. וכתבו הפוסקים שם (מג"א שם סק"כ, שת"ז ס"ק ל"ד, הגהות מהר"י סביב השו"ע שם) שאם אוכל לחמניות אלו להשיב רעבונו אפילו אם אוכל מהן מעט, הרי הן בכלל הסעודה ואינו מברך לפנייהם וואף מי שחולק שם ודעתו שתמיד צריך לברך בורא מיני מזונות על פת הבאה בכיסנין אא"כ קבע רק עליהן סעודה ובמקרה זה הלא אוכל ג"כ פת ויש לו לברך עליהן מזונות (ט"ז סק"י), מ"מ בנדרון דיין כיון שהיה לשואל ספק שמה יאכל מהם שיעור קביעות סעודה, לא יכול היה מלכתחילה לברך בורא מיני מזונות על העוגות. וכן הורה מרן שליט"א שהאוכל עוגה בסעודת פת כדי להשיב רעבונו, לא יברך עליה בורא מיני מזונות.

מי שאמר עליו מעלה שאין בו, האם יש ענין להכחיש זאת כדי שהלה לא יענש

[ג] באחד משיעוריו האחרונים (פרשת אמור התשפ"ד) הביא מרן הגר"י רצאבי שליט"א מעשה שהובא בספר שיעורי הגר"מ סולובייצ'יק (ענייני השעה דף תק"ח), על אחד מעולי תימן בשנות העלייה הגדולה שנהרג מירי של שוטר, ושם נכתב כי אותו יהודי נורה כשבא למחות על ביזוי ושמד של נערה יהודיה. אך מרן שליט"א גילה את האמת מה שנודע לו בספור זה שהוא אינו כפי שפורסם שם, אלא הלה שתה לשכרה באותה עת, ורץ עם סכין כדי לפגוע ביהודי אחר שבלא כוונה פצע את בתו קודם לכן, ולא הייתה אפשרות לעצור בעדו עד שהתערבו השוטרים, וירה בו אחד מהם והרגו רח"ל.

ויש שתמהו מה ראה מרן שליט"א לפרסם את שמו של אותו יהודי. וכששאלתיו השיב לי כי הסיבה שהביא מעשה זה היה בכדי להכחיש כי 'שמועות' גם מבתי מדרשות חשובים, לעיתים אינן נכונות, כפי שמתבאר שם בשיעור. אך הסיבה שהזכיר את שמו היא, כי אדרבא כפרת עוונות היא עבורו להכחיש את מעשה השבח שתלו בו שהיה היפך מזה. ואמרתי להביא סמך לדבריו מהמובא בגמרא (ברכות סב.) כי כשם שנפרעים מן המתים כך נפרעים מן הספדנים. והיינו שאם מספידים את המת בדבר שאין בו, הרי הוא לו למזכרת עוון ומענישים אותו שלא עשה את מה שמספרים עליו (רא"ש מ"ק פ' ג.). ומצאתי ג"כ כי דבר זה שייך אף על החיים שאם שבחו אחד על מה שלא עשה, הרי זה נחשב לו עוון שמשבחים אותו בדבר שיכול היה לעשותו ולא עשה (חובות הלכות שער הכניעה פ"ו). [ובוודאי שהרוצה לפרסם ולהכחיש כדי להועיל למי ששיבחוהו במה שאין בו, צריך להיות בגדרי ודיני לשה"ר, כמבואר בספר חפץ חיים].

עטרות ודיבן ועזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושכם ונבו ועבן (ל"ב, ג.). פירוש רש"י, כי ערים אלו מארץ סיחון ועוג היו, ע"כ. ובאיור שמות הערים הללו מובא במדרש אגדה כאן, כולם ענין שבח הארץ ופירותיה, ולמה נקרא שמה עטרות, שהיתה מעושרת בפירותיה. דיבון, שהיו מקנה שלהם זבים חלב מרוב שמנם. ויעזר, שעוזרת לבעליה. ונמרה, שהיתה מנומרת בפירותיה. ושכם, שהיו פירותיה ריחם כריח בשמים. נבו שהיתה מוציאה תבואה טובה, ע"כ. וכמו שמבואר בפסוק שלאחריו שזוהי טענתם 'ארץ מקנה היא'. ומצאנו בפירוש כת"י לאחד מחכמי תימן זי"ע"א (נמצא רק דף אחד מכת"י על פרשת מטות. נדפס בנרות זכריה עמ' ל"ב) שתמה, וכי זו היא נחלתם של ישראל העיקרית עטרות. וכוונתו על הפסוק דלקמן 'הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל'. אמנם לאמיתו של דבר, כוונתו הכתוב שכעת זו הארץ אשר הכה ה' ולעתיד ינחילם את ארץ ישראל. ונראה דמכל מקום הוקשה לו לשון 'הארץ', דמשמע היא הארץ העיקרית. ולכן דרש כאן רמז נאה ש'הארץ' האמורה היא התורה שנחלו ישראל בסנינו, וז"ל כנגד נעשה ונשמע שזכו לשני כתרים כל אחד, וסוף שיחזרו להן הלוחות וכתר תורה הוא, זהו עטרות. ודיבון, שצריכה התורה הבנה, ולא כמצות אנשים מלומדה. ומסייעין אותו מן השמים כדכתיב הבא ליטהר וכו', זהו ויעזר, שהשי"ת עוזר ללומדי תורתו. וז"ל שיבוש בעת הלימוד ויניח ספיקותיו, אלא אמרם רז"ל הוי עז כנמר, וזהו ונמרה. ושסופו זה הלומד להיות חשוב בעיני אהים וזהו וחשבון. ושימנה בין כתות הצדיקים שיושבים בשבע כתות שלפני השכינה, היושבים ראשונה במלכות, והעולים עמה למלה מכנפיה, וזה ואלעלה, להיטייל בעולמות עליונים, ע"כ. ויה"ר שנוכח להתבונן בתורה הקדושה ולהעמיק בה, כדיבוק חברים ובפלפול התלמידים, ואז יעזרנו השי"ת לעמוד על סודה, להתעטר בכתרה, ולהמנות בין היושבים ראשונה, במעלה העליונה. אכ"ר. שבת שלום.

עטרות ודיבן ויעזר ומרה וזוזבון ואלעלה ושבב ונבו ובען (ל"ב, 3)
שיטת רש"י ריא"ז והרמב"ם

א [בברכות ה, א] אמר רב הונא בר יהודה [א"ר מנחם] אמר רבי אמי, לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור, שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבון, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור, מאריבין לו ימיו ושנותיו, ע"כ. **ופירש"י שם**, ואפילו עטרות ודיבון, שאין בו תרגום, ע"כ.

וכן הוכיח מוה"ר יחיאל קורח זלה"ה במרפא לשון כאן, כי פסוק זה אין לו תרגום בכל ספרי תימן. **והתרגום שבדפוסים** [מכללתא ומלכשתא וכומרין ובית נמרים ובית חושבנא ובעלי דבבא וסימא ובית קבורתא דמשה ובעון], לשונו מוכיח עליו שהוא מהתרגום ירושלמי. **ועוד הביא ראייה דלקמן על פסוק (ל"ב, ל"ד)** ויבנו בני גד את דיבן ואת עטרת ואת ערער, תרגם אונקלוס, ובנו בני גד, ית דיבון וית עטרות וית ערער. ולא תרגם ית שכלילתא וכ"ה גירסת רבינו וכ"ה באוהב גר. ולפנינו מכללתא. וכתב בנל"ג דשרש שניהם אחד, מלשון 'כלילין' וית מלבשיתא' **(ועיי בחיי ריא לנדא לברכות שם מה שחילק מדוע רק כאן מתרגמות תיבות אלו)**. ולדבריו הכל מאונקלוס. **וע"ע ברבינו בחיי כאן, יעו"ש**. **וכן דעת הרב נתניה לגר** שתרגום זה הוא מהירושלמי ולא מאונקלוס.

ב **ויש להתבונן בדברי רש"י**, אם אין בו תרגום איך יקראנו שנים מקרא ואחד תרגום. **והתוספות (ד"ה ואפילו)** הביאו את שיטת רש"י בתוספת ביאור 'שצריך לקרותו שלשה פעמים בעברי'. **וכ"כ רבינו יונה בדעת רש"י. וכן דעת ריא"ז** (הובא בשלטה"ג על הרי"ף שם). **וכן פסק רבינו הרמב"ם (פ"ג מתפילה הכ"ה)**, ופסוק שאין לו תרגום, קוראהו שלשה פעמים. **וזהו דעת רב האי** (הו"ד בספר העתים סי' קס"ט).

תמיהת התוספות על שיטת רש"י

ג **ותמהו התוספות על שיטת רש"י**, נהי שאין בפסוק זה תרגום אונקלוס, מכל מקום יש לו תרגום ירושלמי **וכבר העיר הרב תורה שלמה** (תרגומי התורה פרק ט"ז, סוף אות ל"ב), כי בתרגום ירושלמי לפנינו מעתיק כמעט את לשון המקרא, ורק בתרגום יונתן נמצא תרגום לפסוק זה. ומבואר שקראו לתרגום יונתן תרגום ירושלמי, יעו"ש. **וא"כ מדוע לא הביאה הגמרא פסוקים שאין עליהם תרגום כלל**, כגון ראובן שמעון (שמות א, ב). **ומכח זה כתבו תוספות**, דאדרבה הא קמ"ל שיקרא פסוק זה שנים מקרא ואחד תרגום ירושלמי, ולא שלש פעמים בלשון עברי. **וכ"כ רבינו יונה. והרא"ש (סי' ה) כתב**, דנהי שיש בעטרות ודיבון תרגום [מלשונו משמע יש עליו גם תרגום אונקלוס. ועיי במעיי"ט אות ו', מכל מקום אין צורך כל כך בתרגום, וקמ"ל שאע"פ כן יקרא שמו"ת. ולפ"י בפסוק שאין בו תרגום כלל כמו ראובן שמעון, א"צ לקרות שלש פעמים. ומכל מקום כתב, נהגו להחמיר גם בפסוק שאין בו תרגום כלל, לקרותו ג"פ כפירוש רש"י.

ויש שכתבו ליישב שיטת רש"י (עיי בילקוט מפרשים בברכות שם) דהכוונה לפסוק דלקמן ויבנו בני גד את דיבן ואת עטרות וכו', וכיון שלא תרגם אונקלוס את המילים עטרות ודיבון, הו"א שאין צריך לקרותו שמו"ת. **אמנם ביאור זה דחוק**, חדא ד'עטרות ודיבן' אמרו ולא 'דיבון ועטרות'. ועוד, דנהי שתיבות עטרות ודיבון לא תורגמו, מכל מקום פסוק זה בכללותו מתורגם, ומאי שנא משאר פסוקי התורה שיש בהם שמות כמו אברהם, יצחק וכו' ואינם משתנים בתרגום, והם מתורגמים.

ה **עוד יש ליישב באופן אחר**, דמדברי תוספות מבואר שהיה תרגום זה לפני חכמי התלמוד, אך **שמא סבר רש"י** שלא היה לפניו תרגום זה (וכ"כ הרב נל"ג). **א"נ י"ל** שלא היה לפני רש"י תרגום זה (כ"כ הרב תו"ש, תרגומי התורה שם).

תירוצו של רבינו מנוח

ד **ורבינו מנוח על הרמב"ם (שם) תירץ**, דאנן בתר תרגום בבלי גריננין, וכיון שאין לו תרגום בבלי, כפסוק שאין לו תרגום הוא, ע"כ.

אלא שיש להעיר דהנה הביא מוה"רר סעיד עדני זלה"ה בפירושו על הרמב"ם (שם) מה שכתב רבינו אברהם בנו של הרמב"ם בחיבור

'המספיק', ששמע מאביו, שאין עניין מאמרם 'תרגום' שהיה לשון טרסי, שהוא אלסריאני [תרגום סורי. ועיי מה שהאריך ידידי הרח"מ הלוי שליט"א בהערותיו לפירוש מהר"ם שם (פ"ב הי"א הערה י"א) בבירור לשון 'טרסי'. **ויש להעיר** כי מדברי רבינו מנוח מתבאר שהתרגום שלנו הוא בבלי ולא 'סורי'. אלא שיהיו באתו הזמן והמקום מכירין אותו, כגון לשון ערב לבני מצרים, ע"כ. **וא"כ יש לתמוה על דברי רבינו**, כיון שיש תרגום שמבינים אותו, על פסוק זה, מדוע לא יקראו שמו"ת.

וצריך לומר, דהנה כל האפשרות לקרוא בלשון אחר הוא אם היא הלשון המדוברת באותו מקום, והיות והני אמוראי שהיו חיים בבבל, לא היו רגילים בלשון התרגום ירושלמי כל כך, כי היו מדברים בלשון 'בבלי'. לכן, לדידהו, פסוק זה כמי שאין לו תרגום. **ובזה יבואר גם מדוע סתם רבינו ולא פירש באיזה פסוק מדובר**, כי יש פסוקים שבמקומות מסוימים יש להם תרגום, כאמור.

תמיהת רבינו יונה

ה **ורבינו יונה הקשה עוד**, מדוע לא הביאו את פסוקי ברכת כהנים שאין עליהם תרגום אונקלוס. **ובמגלה עמוקות שם העיר**, דלפנינו יש להם תרגום. **ובפעולת שכיר שם תירץ**, דהכוונה דפסוקי ברכת כהנים נקראים ואינם מתרגמים (ועיי בתוספות רבינו יהודה החסיד בברכות שם). **ומבואר מדבריו דס"ל דמאותו טעם שפסוקים אלו אינם מתרגמים כך גם אין מתרגמים אותם בשמו"ת. וכן נראית דעת רב האי גאון** (ספר העתים סי' קס"ט).

אמנם יעוין בתשובת מו"ז מוה"ר"ח קורח זלה"ה (הובאה בשע"ה סי' נ"ד, בעיני יצחק אות מ"ה) דכששונים הפרשה שמו"ת אף שיהיו רוב (ציבור גדול, כמנהג שהוזכר שם בשאלה שקוראים שמו"ת בבלי שיש ברב עם. אבש"ד), אין כאן חשש לפי שנחשבים כיחידים, שאין חיוב להיות שונים שמו"ת בציבור, יעו"ש שהביא ראיות לזה. **ובמק"א הארכתי** בירורי השיטות בזה בס"ד.

ולעצם מה שהעיר המגלה עמוקות, כבר כתב מוה"רר יחיאל קורח זלה"ה **במרפא לשון** (פרשת נשא. לעיל ו', כ"ד) כי **'בכל ספרי תימן הקדמוניות לא נמצא תרגום על ג' פסוקים אלו יברכך יאר ישא' וכן הביא מהשל"ה** (מסכת שבת פרק נ"ר מצוה אות י"ד) שהבין כן בכוונת בשם רבינו יונה, יעו"ש. **וכן כתב רב האי גאון** (שם). **ויעוין** מה שהרחבנו בזה בס"ד בכתרי תורה גליון ו', פרשת נשא התש"פ].

יישוב תמיהת רבינו יונה

ו **והנה בפסוקי ברכת כהנים לא יכון תירוצו של רבינו מנוח**, כי הלא פסוקים אלו אין עליהן תרגום אונקלוס כלל. **וצ"ל ע"פ מש"כ שם המרפא לשון**, כי טוב לקרות תחילה כל פסוקי פרשה זו מתחלת דבר אל אהרן עד ואני אברכם, שנים מקרא. **ואח"כ יתרגם כל פסוקים אלו ביחד** ויאמר כך, מליל עם אהרן וכו' כד יימר להון, יברכך ה' וכו' וישם לך שלום, וישוון את ברכת שמי וכו', ע"כ. **ביאור דבריו**, כי אם ישמיט לקרוא פסוקים אלו כצורתם יחד עם התרגום, נמצאת קריאה זו חסירה, שלא נדע מה אמר להם. אבל כאשר מתרגם הפסוקים שלפניה ושלאחריה, גם אם את הפסק הזה משאיר כצורתו ולא מתרגמו, נמצא העניין שלם, ורק ביאורו חסר. ולכן שם פשיטא שצריך לכפול המקרא ג"פ [ואף שהמרפ"ל הציע רעיון טוב יותר כאמור שיקרא מתחילת הפרשה, מ"מ גם בלאו הכי יש מקום לקרוא ג"פ ויובן שהקריאה האחרונה עולה לתרגום].

משא"כ כאן, שבא הכתוב לומר את שמות המקומות שכבשו ישראל, הלא גם אם לא יקרא את תיבות עטרות ודיבון וכו', ורק יסיים ויתרגם את הפסוק הבא 'ארעא דמחא ה' ית יתבהא קדם כנשתא דישראל' אין כאן חסרון, כי כל העדים האלו בכלל 'ארעא דמחא וכו'.

וחילוק זה למדתי מתורתו של הגרא"מ הורו"ץ בחידושו לברכות (שם), ליישב תמיהת התוספות מראובן שמעון, כי בהיות והפרשה מתחילה בפסוק שיש עליו תרגום ואילין שמהת בני ישראל וכו', אף שעל ראובן ושמעון אין תרגום, צריך לקרות המקרא ג"פ, כי בלעדיו לא יושלם העניין, משא"כ בעטרות ודיבון כאמור. יעו"ש.

גם בחורבנם בקדושתם הם עומדים - בית הכנסת המקודש שב'צברה'

ליד הכפר עפאר שבמחוז חלון היה כפר יהודי חרב עתיק יומין בשם 'צברה'. על סיבת היעלמות היהודים מהמקום קיימות מסורות שונות. במקום זה נשאר בית הכנסת עומד על תילו, אשר מייחסים לו קדושה מופלאה. כמה פעמים ניסו מוסלמים להרוס את קירות בית הכנסת כדי להשתמש באבניו, אולם למחרת היו באים ורואים שדבר לא השתנה מבית הכנסת. כמה פעמים אירע שנכנסו רועי צאן מוסלמים לתוך שטח בית הכנסת, ותוך זמן קצר היו מתים בזה אחר זה. קרה פעם שמוסלמי אחד נכנס לתוך בית הכנסת עם בני משפחתו ואף עם חמורו. ולמחרת הובילו אותו ושניים מילדיו לקבר. ומאז נזהרו ערביי הסביבה מלהיכנס שם (לבניכס ספר)